

"...

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri Kemal ANADOL ve Kemal KILIÇDAROĞLU ile birlikte 112 milletvekili tarafından verilen 11.6.2004 günlü dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir:

"III. GEREKÇE

1. Anayasanın 171 inci Maddesine Aykırılık

1163 sayılı Kooperatifler Kanununun gerekçesinde,

"Anayasa ilkelerinin ışığı altında ve demokratik düzen içinde, kalkınma hamlelerinin ekonomik alandaki gelişmelerini birlikte çalışma yolu ile gerçekleştirmek, tek başına yetersiz olan emek ve sermayenin birleştirilmesiyle büyük yatırımlara doğru yönelmeyi sağlamak, teknik ilerleme ve düzenli pazarlama imkânları yaratmak ve böylece büyük vatandaş kütlelerinin refaha kavuşmasını mümkün kılmak için teşkilatlanmada kooperatifleşmenin önemi, bugün bütün dünyaca kabul edilen bir hakikattir" denilerek kooperatifleşmenin önemi vurgulanmış ve kooperatiflerin amacının, bireyin ekonomisini geliştirmek olduğu belirtilmiştir.

Ekonominin geliştirilmesi; geniş kapsamlı ve çok yönlüdür. Bireyin günlük yaşamı içinde gerekli ve kıt olanaklarla tek başına elde edilmesi zor gereksinimlerini ucuza sağlayabilmesi; rahat, yaşam şartlarına uygun bir konuta sahip olabilmesi, mesleği ile ilgili araçları kolaylıkla elde edip kullanabilmesi, teknik ilerleme ve düzenli pazarlama imkânları yaratılması toplu atılımı ifade eden kooperatifleşmekle mümkün olabilmektedir.

5146 sayılı Kanunla yapılan düzenlemenin, hiçbir sınır getirmeksizin özel hukuk tüzel kişilerinin kooperatiflere ortak olmalarını öngörmesi, kooperatiflerin "ticari bir ortama" sokulmasına yol açabilmesi nedeniyle, kooperatifleşmenin amacına ters düşmektedir. Şöyle ki;

a) Ticaret ortaklıklarında kar elde etmek ve bunu paylaşmak amaç olmasına karşın, kooperatiflerde ortaklarının ekonomik yarar ve gereksinimlerini sağlamak ve devam ettirmek ilkesinden hareket edilir.

Toplumda bireyleri bir arada yaşamaya iten nedenler arasında kuşkusuz ekonomik gereksinimler başta gelmektedir. Bu gereksinimlerin karşılanmasında ve güvence altına alınmasında siyasal otorite, belirli kişi veya grupları önde tutabileceği gibi, toplumu oluşturan bireylerin tümünün çıkarlarını gözetmeyi de yeğleyebilmektedir

Korunması amaçlanan toplum kesimleri ve sağlanan ekonomik güvenceler ise siyasal otoritenin ve yönetimin niteliğini, demokratik ilkelere bağlılığının derecesini ortaya koymaktadır.

Ekonomik düzende, devlet gereksinimleri karşılamak ve güvenceleri sağlamak bakımından beklentileri karşılamakta yetersiz kaldığında, bireylerin kendi gereksinimlerini kendilerinin sağlaması ve karşılıklı yardımlaşma temeline dayalı büyük ekonomik güçleri oluşturması fikri ortaya atılmıştır.

Demokratik düşünce kültürünün bir ürünü olarak geçen yüzyılların ortalarından beri varlığını kabul ettiren bu ekonomik sistem, "kooperatifçilik" adı altında, özellikle batı uygarlığının önderliğini yapan Türkiye'nin de girmek istediği Avrupa Birliği'ne dahil ülkelerde büyük önem kazanmıştır.

b) Ticaret ortaklıklarında sermaye amaca ulaşmak için önde gelen bir araçtır. Oysa kooperatiflerde sermaye, çok sonra gelen bir değer ve etken durumundadır.

Kooperatiflerde sermayenin diğer ortaklıklardan farklı olarak ön planda görülmemesi kuşkusuz bunların kar paylaşmak amacı ile değil, ortaklarının ekonomik gereksinmelerini karşılamak, güçlendirmek ve korumak için kurulmuş olmalarının bir sonucudur.

Kooperatiflerde mademki içe dönüklük ön planda tutulmuştur ve mademki kural olarak ortakları ve müşterileri aynı kişilerdir; o halde, ortaklar için sağlanan ve devam ettirilmesi istenen ekonomik yarar, yine ortakların kişisel çaba ve gayreti sayesinde gerçekleştirilmelidir.

Kooperatiflere ticaret şirketlerinin hiçbir sınır olmaksızın ortak olmaları halinde, yukarıda açıklanan nedenlerle ortakların kişisel çabaları yerine sermaye ve dolayısıyla dış ilişkilerinde ticari işletme ağırlık kazanacak ve bu durumda karın paylaşılması gündeme gelecektir ki, sonuçta amacın saptırılması ve dolaylı biçimde dahi olsa kooperatiflerin ticari bir ortama geçirilmeleri söz konusu olacaktır. Uygulamada da öncelikle, tüketim ve konut kooperatiflerinin büyük ticaret şirketlerinin "pazarlamacısı" durumuna düştükleri görülecektir.

Anayasamızın 171 inci maddesinde "Devlet, Kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır" denilmek suretiyle Devlet, özel teşebbüsün yalnız başına başaramayacağı girişimleri gerçekleştirmek amacı ile birleşen kişilerin yarattıkları bu kuruluşları geliştirmek ve gelişmelerini sağlayacak tedbirleri almakla yükümlü tutulmuştur. Hal böyle iken, yukarıda etraflıca açıklanan nedenlerle ticari bir ortama sokulacak olan kooperatifçilik, Anayasada desteklenmesinin öngörülmesine karşın, milli ekonominin ortam ve şartlarına bağlı olarak bireyin ekonomisini geliştirerek üretimin artırılması ve tüketicinin korunması amacından uzaklaştırılmış olacağından, 5146 sayılı Kanunun 2 inci maddesiyle değiştirilen 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 9 uncu maddesi, Anayasanın 171 inci maddesine aykırı düşecektir. Bu nedenle söz konusu hükmün iptal edilmesi gerekmektedir.

2. Anayasanın 2 inci Maddesine Aykırılık

Anayasa Mahkemesinin 02.06.1992 tarihli E.1992/11, K.1992/38 sayılı kararında;

"Anayasanın 171 inci maddesiyle, Devlete, milli ekonominin yararları doğrultusunda üretimin artırılması ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alma görevi verilmiştir. Bu göreve uygun olarak kooperatifçiliğin geliştirilmesi, desteklenip yönlendirilmesi, küçük üreticilerin ve dar gelirlielerin korunması, dengeli bir toplum oluşturulması sosyal hukuk devletinin önemli görevleri arasındadır.

Bir yandan küçük üreticileri bir yandan da dar gelirlieleri korumak, dengeli bir toplum kurmak, sosyal devletin görevlerinden biridir."

denilmiştir. Anayasa Mahkemesinin bu kararında da açıklandığı üzere, bireyleri; kooperatif çatısı altında birleşmelerinin ve böylece "anomal egemenliğine" dayanan geleneksel ekonomik düzenin baskısından kurtulmalarının ve yeni bir demokratik ve sosyal adaletçi hukuk

düzeninin de temelini oluşturmalarının söz konusu olduğu bir ortamdan uzaklaştıracak olan 5146 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle değiştirilen 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 9 uncu maddesi, bu açıdan da "sosyal devlet ilkesine" ve dolayısıyla Anayasanın 2 nci maddesine aykırıdır ve iptali gerekir.

3. Uluslararası Hukuk Normlarına ve Dolayısıyla Anayasaya Aykırılık

"Anayasanın 90 ıncı maddesinde, "... Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir" denildikten sonra, bunların Anayasaya aykırılığının iddia edilemeyeceği bildirilmiştir.

Anayasadaki bu düzenleme, kurallar hiyerarşisinde antlaşmaların ulusal yasalardan daha üstün olduğu görüşüne dayanak oluşturmuştur.

Anayasaya aykırılığı ileri sürülemediği için, uluslararası antlaşmalar ulusal yasaların üstünde ve Anayasal normlara yakın konumda görülmüştür. Bu düşünce, uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülöklere de Anayasal bir üstünlük tanındığının öne sürölmesine yol açmış ve bu üstünlük, "ahde vefa" ilkesinin bir gereğı olarak tanımlanmıştır.

22.05.2004 tarih ve 25469 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5170 sayılı kanunla yapılmış olan Anayasa değışikliğinde de, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlöklere ilişkin uluslararası antlaşmalarla aynı konuyu düzenleyen kanunların farklı hükümler içermesi halinde uluslararası antlaşmanın esas alınacağı, bir Anayasa kuralı haline dönüştürölmüştür.

Türkiye'nin de üyesi olduğu Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO)'nün "2002 tarihli ve 193 sayılı Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı"nda,

"Hükümetler, kooperatiflere ilişkin mevzuatın, politikaların ve düzenlemelerin hazırlanması ve gözden geçirilmesinde kooperatif örgütlerinin ve ilgili işçi ve işveren örgütlerinin görüşlerini almalıdırlar"

denilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) Anayasasının 19 uncu maddesinin "Tavsiye Kararları Açısından Üye Ülkelerin Yükümlölükleri" başlığını taşıyan 6 ncı fıkrasının (b) bendinde; tavsiye kararı söz konusu olduğunda, "Üye ölkelerden her biri Konferans oturumunun kapanışından itibaren en fazla bir yıllık süre içerisinde veya istisnai koşullar nedeniyle bir yıllık süre içerisinde yapma olanağı olmadığı takdirde, mümkün olan en yakın sürede ve Konferans oturumunun kapanışından itibaren 18 ayı geçmeyecek şekilde Tavsiye Kararı'nı mevzuat haline getirmek veya başka türlü önlem almak üzere bu husustaki yetkili makam veya makamlara sunmayı üstlenir" ifadesi yer almaktadır.

5146 sayılı Kanun ile kooperatiflere ilişkin düzenleme yapılırken Uluslararası Çalışma Örgütü'nün söz konusu 193 sayılı tavsiye kararı uyarınca işlem yapılarak Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin ve Kooperatif Merkez Birliklerinin görüşlerine başvurulmadığı gibi, kooperatifçilikle ilgili aksaklık ve sorunları saptamak, çözüm yollarını belirlemekle görevli Türkiye Kooperatifleri Danışma Kurulu'nun görüşü de alınmamıştır.

Diğer taraftan, Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından tespit edilen ve Avrupa Birliği'ne üye ölkelerce kabul edilen "Kooperatif İlkesi"ne göre; *"Bir kooperatif yatırımcıları tarafından yönlendirilen biçime sokmadan ortaklık sermayesine dışarıdan yatırım*

yapılmasına, eğer bu yatırımcılar kooperatifin karar verme mekanizmasına hakim olarak ortakların çıkarlarını zedelemeyeceklerse, izin verilebilir".

5146 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemede, bu ilke de dikkate alınmamıştır. Zira, özel hukuk tüzelkişilerinin kooperatiflere ortak olmasında, "amaçları bakımından ilgilenmek" dışında sınırlayıcı bir hüküm getirilmediğinden, özel hukuk tüzel kişilerinin kendileri ortak ve yönetim kurulu üyeleri kooperatiflerin karar verme mekanizmasına hakim olabilecek ve kooperatifleri, yatırımcıları tarafından yönlendirilen bir biçime girmesine yol açacaktır.

Söz konusu 9 uncu maddede yer alan düzenleme ahde vefa ilkesine aykırı düştüğü ve uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüğün yerine getirilmesi "Ahde vefa" ilkesinin bir gereği olduğu için, söz konusu düzenleme Anayasanın 90 inci maddesine de aykırıdır ve iptali gerekmektedir. Anayasaya aykırı bir hükmün, Anayasanın 2 nci maddesinde ifade edilen hukuk devleti ve 11 inci maddesinde ifade edilen Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkeleriyle bağdaşması da beklenemez.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, 5146 sayılı Kooperatifler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 2 nci maddesi ile değiştirilen 24.04.1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 9 uncu maddesi; "sosyal devlet" ilkesine aykırı olduğu için Anayasanın 2 nci maddesine, "ahde vefa" ilkesine aykırı olduğu için Anayasanın 90 ıncı maddesine, kooperatiflerin amacına aykırı olarak kooperatifleri "ticari bir ortama" soktuğu için Anayasanın 171 inci maddesine, bu hükümlere aykırı olduğu için "hukuk devleti" ve "anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı" ilkeleriyle de bağdaşamayacağından Anayasanın 2 ve 11 inci maddelerine aykırıdır ve iptali gerekmektedir.

IV. YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN GEREKÇESİ

21.04.2004 tarih ve 5146 sayılı Kanunun 2 nci maddesi ile değiştirilen 24.04.1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 9 uncu maddesinin uygulanması halinde, demokratik düşünce kültürünün bir ürünü olarak Türkiye'de, 29.05.1926 tarih ve 865 sayılı eski Ticaret Kanunundan beri varlığını yasal düzenlemelerle kabul ettiren "kooperatifçilik" adı altındaki ekonomik sistemin, "ticari bir ortama" sokulmasıyla giderilmesi olanaksız zararlar oluşacağından, iptal davası sonuçlanıncaya kadar bu maddenin yürürlüğünün durdurulması gerekmektedir.

V. SONUÇ VE İSTEM

Yukarıda açıklanan gerekçelerle;

1) 5146 sayılı Kanunun 2 nci maddesi ile değiştirilen 24.04.1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 9 uncu maddesinin, Anayasanın 2 nci, 11 inci, 90 ıncı ve 171 inci maddelerine aykırı olduğu için iptaline,

2) 5146 sayılı Kanunun 2 nci maddesi ile değiştirilen 24.04.1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 9 uncu maddesi açıkça Anayasaya aykırı olduğu ve uygulanması halinde giderilmesi olanaksız zarar ve durumlar doğacağı için, iptal davası sonuçlanıncaya kadar bu maddenin yürürlüğünün durdurulmasına,

karar verilmesini saygı ile arz ederiz."